

Izazovi obnove gradskih jezgri kao kulturne baštine na primjeru grada Senja

Vukelić, Andrija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:224999>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

ANDRIJA VUKELIĆ

**Izazovi obnove gradskih jezgri kao kulturne baštine na primjeru
grada Senja**

**The challenges of renovating city centers on the example of the
city of Senj**

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu Studijski
smjer: Menadžment u hotelijerstvu

**Izazovi obnove gradskih jezgri kao kulturne baštine na primjeru
grada Senja**

**The challenges of renovating city centers on the example of the
city of Senj**

Završni rad

Kolegij:

**Menadžment institucija kulture i
Andrija Vukelić umjetnosti**

Student:

Mentor:

Doc. dr. sc. **Jelena Đurkin
Badurina**

Matični broj:

25084/19

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA STUDENTA –AUTORA O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Andrija Vukelić

25084

(ime i prezime studenta)

(matični broj studenta)

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, _____ 6.9.2023. _____

Andrija Vukelić

Potpis studenta

Sažetak

Hrvatski turizam se dugo orijentirao na „sunce i more“. Taj oblik turizma je pomalo zastario te je moderni turist u stalnoj potrazi za novim iskustvima. Razvijanje elemenata ponude specifičnih oblika turizma pružaju gostima nezaboravan osjećaj koji ih vezuje uz destinaciju. Kulturni turizam samo je jedan od tih novih pravaca suvremenog turizma. Kulturni turizam može služiti kao pokretačka snaga u revitalizaciji starih gradskih jezgri. U posljednjem desetljeću svjedoci smo kako povijesne gradske jezgre postaju pozornice brojnih turista te se usporedno s tim događaju dva procesa: revitalizacija i propadanje. Ovaj rad obrađuje upravo kako suvremeni kulturni turizam može biti ogroman vjetar u leđa pri valorizaciji kulturne baštine na primjeru grada Senja. Grad Senj je okružen iznimno lijepom i očuvanom prirodom, ima dugu i burnu prošlost te veliki broj monumenta kulturne baštine te upravo zato može služiti kao plodno tlo u procesu valorizacije kroz kulturni turizam.

Ključne riječi: kulturni turizam; revitalizacija starih gradskih jezgri; valorizacija; grad Senj

Sadržaj

UVOD	1
1 KULTURNA BAŠTINA KAO DIO KULTURNOG TURIZMA	1
1.1 Odnos kulture i turizma	2
1.2 Pozitivni i negativni utjecaji kulturnog turizma	3

1.3 Izazovi kulturnog turizma.....	3
1.4 Gradski kulturni turizam I gentrifikacija	4
2 PREDUVJETI RAZVOJA GRADA SENJA	6
2.1 Prirodni preduvjeti	6
2.2 Povijesni preduvjeti	7
2.3 Geografski preduvjeti	8
2.4 Intelektualni preduvjeti.....	9
3 ANALIZA SADAŠNJEG STANJA KULTURNOG TURIZMA GRADA SENJA.....	10
3.1 Kvantitativna analiza turističke potražnje	10
3.2 Kvantitativna analiza ponude turizma grada Senja	13
3.3 Kvalitativna analiza ponude kulturnog turizma grada Senja	16
3.3.1 Opis ponude znamenitosti i kulturnih ustanova.....	17
3.3.2 Opis ponude manifestacija i događaja	20
3.3.3 Ocjena trenutne ponude grada Senja	22
3.3.4 Benchmarking Senja i Novog Vinodolskog	24
3.3.5 SWOT analiza	26
4 IZAZOVI OBNOVE GRADSKIH JEZGRI NA PRIMJERU GRADA SENJA	28
4.1 Obnova Senja kroz povijest.....	28
4.2 Prostorna analiza	31
5 PROJEKTNIA IDEJA	33
5.1 Nositelj projekta.....	33
5.2 Ciljevi projekta	34
5.3 Opis aktivnosti	35
5.4 Financiranje projekta	37
5.5 Utjecaj projekta na turističku potražnju i lokalnu zajednicu	37
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA	39
<i>Popis ilustracija</i>	<i>40</i>

UVOD

Kultura i otkrivanje kulturne baštine posljednjih godina postaju sve veći motiv putovanja turista. Kultura i turizam stoga postaju usko povezani te djeluju sinergijski. Kao jedan od specifičnih oblika turizma, kulturni turizam može poslužiti kao važna karika ponuda gradova bogatih kulturnom baštinom. U starim gradskim jezgrama odvijaju se dva procesa: revitalizacija i propadanje istih. Cilj ovog rada jest približiti koji su izazovi obnove gradske jezgre te ponuditi rješenja u službi valoriziranja kulturne baštine na primjeru grada Senja.

U radu su korištene metode istraživanja, prikupljanja te analize i sinteze podataka. Korištena je stručna literatura te internetski članci. Rad je strukturiran kroz 4 poglavlja te uvoda i zaključka.

U prvom poglavlju će biti objašnjeni pojmovi poput kulturnog turizma, odnosa kulture umjetnosti i turizma, pozitivni i negativni učinci kulturnog turizma te izazovi kulturnog turizma. U drugom poglavlju će se analizirati preduvjeti ravoja grada Senja te će se proširiti u trećem poglavlju gdje će biti analizirani elementi ponude sadašnjeg stanja grada Senja. U nastavku rada će se brojčano prikazati sve stavke u obliku noćenja i samih posjeta gradu Senju. U daljnjoj analizi će se prikazivati kvalitativni pokazatelji u obliku opisa elemenata ponude, SWOT analize i benchmarkinga gdje će se destinacija grada Senja usporediti s Novim Vinodolskim. U četvrtom poglavlju će se iznijeti izazovi obnove gradske jezgre grada Senja; primjeri prijašnjih obnova te prostorna analiza. U petom poglavlju će se iznijeti idejni projekt kao davanje odgovora na hipotezu postavljenju samim naslovom rada.

1 KULTURNA BAŠTINA KAO DIO KULTURNOG TURIZMA

Sam pojam baština odnosi se na ostavštinu naših predaka. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja. Obuhvaća arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolike

i njihove dijelove koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru. Također čine ju nematerijalni oblici kulturne baštine i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština i zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima. "Vrijednosti kulturne baštine prepoznajemo kao starosne, povijesne, kulturne, umjetničke i autentične."¹ Kulturna baština u svojoj cjelovitosti odražava kulturni identitet jednog područja te u današnje vrijeme služi kao jaka karika u ponudi sve popularnijeg kulturnog turizma.

1.1 Odnos kulture i turizma

Kulturni turizam je specifični oblik turizma koji čini poveznicu između pojmova kulture i turizma. Ta dva pojma su međusobno ovisna te utječu jedno na drugo. Zbog specifičnosti kulturnog turizma, još uvijek ne postoji njegova jedinstvena definicija. Kultura je u današnje vrijeme jedna od glavnih čimbenika i motiva kretanja turista te sve više utječe na sami razvoj turizma. Veliki broj turista odlučuje se na putovanja upravo zbog upoznavanja novih, različitih i specifičnih kultura diljem svijeta. „Kulturni je turizam oblik turizma u kojem prevladava interes potražnje za objektima i sadržajima kulturnoga karaktera.“² Uključuje posjećivanje kulturnih resursa neke destinacije kao što su povijesne građevine, muzeji, arhivi, knjižnice, hodočašća u svrhu prikupljanja novih informacija. Kulturni turizam nije samo edukativno, već i zabavno iskustvo koje spaja umjetnost s prirodnom i kulturnom baštinom. Kulturni turizam sve više dobiva na značaju te se sve više razvija, što povećava razinu privlačnosti neke destinacije. Kao i u svakom obliku turizma preferencije turista se mijenjaju kroz vrijeme te se sve više radi na tome da kulturni turizam ne uključuje samo obilaske lokaliteta, spomenika i muzeja, već da se stvori interakcija sa samim turistom kako bi se ostvario cjeloviti turistički doživljaj.

Materijalna i nematerijalna kulturna dobra čine kulturni identitet pojedine destinacije te kao takvi potencijalno postaju moguće odredište turista koji su motivirani kulturom. U svemu ovom važno je razlučiti kulturne resurse koji su neiskorišteni, a imaju potencijal biti dio kulturne

¹ <http://www.kulturni-turizam.com> (30.8.2023.)

² Vukonić, B.; Čavlek, N., *Rječnik Ilirizma*, Masmedia, Zagreb, 2001., str. 186-187., stavka "Kulturni turizam".

ponude te one kulturne resurse koji su valorizirani kroz turističku ponudu. Tema ovog rada upravo je valorizacija neiskorištenih kulturnih resursa.

1.2 Pozitivni i negativni utjecaji kulturnog turizma

Turizam ima dobre i loše strane glede utjecaja na kulturnu baštinu receptivnog područja. U današnje vrijeme globalizacija je postala fenomen koji mijenja poimanje svega, a ne samo turizma. U sferi globalizacije vrlo lako je izgubiti lokalni identitet koji se gubi u masovnosti. Stoga kao negativni utjecaj turizma možemo izdvojiti akulturaciju. Akulturacija se odnosi na prihvaćanje drugih kultura te otuđivanje od svog kulturnog identiteta. Ova pojava događa se zbog susreta različitih kultura na pojedinom prostoru. Kako bi se ova pojava izbjegla nužno je razvijati svijest vlastitog kulturnog identiteta i pripadnosti tom identitetu njegovanjem tradicije i običaja na pojedinom receptivnom tržištu. Kao još jednu od negativnih utjecaja možemo izdvojiti proces stvaranja hibridne kulture. U njoj dolazi do miješanja elemenata izvorne kulture pojedinog područja i kulture turista koji dolaze u destinaciju. To se najčešće očituje u dodavanju elemenata strane kulture u plesove, glazbu, način odijevanja te gastronomiju.

Kao pozitivne utjecaje također možemo izdvojiti prije svega da turizam vraća život u zaboravljenu povijest područja te omogućava da ona ponovo bude ispričana te tako turistički valorizirana. Od pozitivnih utjecaja kulturnog turizma također se mogu se izdvojiti: mogućnost stvaranja novih radnih mjesta, što znači porast broja zaposlenih, promidžbu kulturnih dobara i baštine, podizanje svijesti lokalnog stanovništva o vlastitom kulturnom identitetu, obogaćivanje cjelokupne turističke ponude značajkama kulturnog turizma, stvaranje jedinstvenog i prepoznatljivog imidža destinacije. Navedeni pozitivni utjecaji na kraju rezultiraju i samim povećanjem broja turista i posjetitelja destinacije. Kulturni turizam svojim prednostima može bitno doprinijeti zaštiti kulturnih tradicija i običaja te značajno poboljšati kvalitetu života u destinaciji.

1.3 Izazovi kulturnog turizma

Unatoč tome što je Hrvatska zemlja bogate povijesne i kulturne baštine, ona danas ne inzistira na promociji zemlje kao destinacije kulturnog turizma što ukazuje činjenica da većina

turista Hrvatsku doživljava samo kao destinaciju sunca i mora. Prema istraživanju Tomas iz 2019. Samo 13 % gostiju motivirano je kulturom i umjetnošću za razliku od primjerice motiviranošću suncem i morem koji u toj statistici imaju najveći udio s 81%³. Ključni problemi kulturnog turizma Hrvatske su nedovoljno organizirana promocija, nedovoljno ili premalo suradnje između kulturnih institucija i vlasti, slabo znanje lokalnog stanovništva o vlastitoj baštini, običajima i tradiciji. Hrvatska ima veliku koncentraciju kulturnih institucija u većim urbanim središtima te je bogata nematerijalnim kulturnim dobrima koja su prikazana kroz festivale i kroz legende. Većina kulturnih institucija situirana je na povoljnoj i lako dostupnoj geografskoj lokaciji zahvaljujući postojećoj infrastrukturi.

1.4 Gradski kulturni turizam I gentrifikacija

Gentrifikacija se odnosi na proces urbane obnove ili revitalizacije u kojem četvrti s niskim prihodima ili u propadanju prolaze kroz značajne promjene zbog priljeva bogatijih stanovnika, poduzeća i ulaganja. Kao rezultat toga, vrijednost nekretnina raste, troškovi života se povećavaju, a karakter susjedstva se može promijeniti. Gentrifikacija često dovodi do raseljavanja dugoročnih stanovnika i poduzeća s nižim prihodima jer si više ne mogu priuštiti život ili rad u tom području. Gentrifikacija može imati i pozitivne i negativne učinke.

Među pozitivne učinke mogu se izdvojiti poboljšavanje infrastrukture što se posljedično odražava na poboljšavanju javnih usluga u tom području, što koristi i novim i postojećim stanovnicima. Zatim smanjuje se stopa kriminala. Kako se susjedstva gentrificiraju, stope kriminala se ponekad smanjuju zbog povećanih ulaganja u sigurnost i poboljšanja javnih prostora.

³ Istraživanje Tomas 2019.

Također povećava se gospodarski rast. „Priljev bogatijih stanovnika može potaknuti lokalni gospodarski rast i privući više poslovnih ulaganja.“⁴

Među negativne efekte možemo izdvojiti raseljavanje. Gentrifikacija može raseliti dugotrajne stanovnike i zajednice, što dovodi do gubitka društvenih mreža i kulturne baštine. Također priljev novih stanovnika i poduzeća može dovesti do gubitka izvornog kulturnog identiteta i karaktera četvrti. Javna politika i angažman zajednice igraju ključnu ulogu u oblikovanju učinaka gentrifikacije. Naponi da se stvori pristupačno stanovanje, zaštite prava iznajmljivača i očuvaju kulturna obilježja mogu pomoći u ublažavanju negativnih posljedica gentrifikacije dok još uvijek potiču obnovu susjedstva.

⁴ Zukin, Sh. (1987). Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, No. 13, 129-147

2 PREDUVJETI RAZVOJA GRADA SENJA

Grad Senj je destinacija koja ima ogroman potencijal i preduvjete za stvoriti jedinstvenu destinaciju u mješavini kulturno-povijesnog, eko i turizma događaja, ali nažalost ništa od toga nije dovoljno iskorišteno, iako s vremenom napreduje te svakako ima još puno prostora za napredak. U poglavlju su navedeni prirodni, povijesni, geografski i intelektualni preduvjeti koji će na sljedećim stranicama biti objašnjeni.

2.1 Prirodni preduvjeti

U području grada Senja se nalazi mnoštvo prirodnih vrijednosti u svojim originalno očuvanim oblicima. Predstavljaju veliki potencijal u obliku razvojnih resursa i upotpunjuju ponudu grada. 80% površine grada Senja spada u zaštićenu prirodne baštinu. Prirodne vrijednosti koja obuhvaćaju prostor Grada Senja su kategorizirane u 6 različitih kategorija. Dijelovi zaštićenih područja grada Senja se svrstavaju u zaštićena područja od državnog i lokalnog značaja. Još jedna od znamenitosti područja grada Senja je krajolik oblikovan poznatom burom.

Specifičnost odnosa Senja i Vratnika je ta što prilikom spuštanja hladnog ličkog zraka, vjetar dobiva na brzini i sam prolaz Senjska draga služi za usmjeravanje već samog po sebi snažnog vjetra prema gradu. To dovodi do toga da udari bure mogu biti jači od 200 km/h, pogotovo u zimskim mjesecima. Uz to primorski dio obiluje malim plažama i uvalama koje su nastale zahvaljujući eroziji krškog reljefa i snažnih udara valova. Te plaže su odlične za ljude koji vole osjećaj privatnosti, tišinu i kristalno čisto more.

Tablica 1- Zaštićene prirodne vrijednosti grada Senja

Razred	Kategorija	Naziv	Površina
Zaštićena područja od državnog značenja	Strogi rezervat	Hajdučki i Rožanski kukovi	1.220 ha
	Nacionalni park	Nacionalni park Sjeverni Velebit	10.937 ha
	Posebni rezervat	Šumski predjel Štirovača na Srednjem Velebitu	118,5 ha
	Posebni rezervat	Visibaba	80 ha
	Posebni rezervat	Zavižan – Balinovac - Zavižanska Kosa	118 ha
	Park prirode	Park prirode Velebit	52.376 ha
Zaštićena područja od lokalnog značenja	Spomenik prirode	Zavratnica	45,9 ha
	Spomenik parkovne arhitekture	Velebitski botanički vrt	50,28 ha
UKUPNO			64.945,68 ha

Izvor: Strategija razvoja grada Senja 2015.-2020. (13.11.2022.)

Iz navedene slike može se zaključiti kako je grad Senj bogat prirodnim bogatstvima koji se prostiru na gotovo 65 000 hektara. Kao područje od iznimnog značenja možemo izdvojiti Park prirode Velebit. To je najveće zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj, a status zaštite dobio je zbog svojih prirodnih vrijednosti i značaja za očuvanje biološke raznolikosti. “Velebit je 1978. godine uvršten u mrežu međunarodnih rezervata biosfere UNESCO-a. Unutar granica Parka smještene su i dva nacionalna parka, Nacionalni park "Paklenica" i Nacionalni park "Sjeverni Velebit". značaja možemo izdvojiti Park prirode Velebit koji je najveće zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj. Na prostoru Parka nalaze se i različita staništa brojnih endema flore i faune. Najpoznatija je svakako velebitska degenija.”⁵

2.2 Povijesni preduvjeti

⁵ <https://np-sjeverni-velebit.hr/www/hr/posjeti/okolica/park-prirode-velebit> (preuzeto 30.8.23)

Grad Senj je staro naselje utemeljeno prije više od 3000 godina na brdu Kuk. U tadašnjem Senju se nalazilo sidrište i trgovište koje je povezivalo trgovinu između unutrašnjosti i primorja te je tako Senj dobivao na značaju. Tako se grad u 4. stoljeća prije Krista spominje pod imenom Attienites. Zlatno doba Senja prekidaju napadi barbarskih plemena te se grad ne spominje sve do 11. stoljeća kada Frankopani Senju donose značaj u smislu trgovine i kulture. Uz to je Senj grad glagoljice gdje se pretežito koristila radi biskupa i frankovačkih redova, te je otvorena jedna od prvih tiskara u Europi u kojoj su se tiskale dvije inkunabule, a to su „Spovid općena“ i „Senjski glagoljski misal“.

U 16. stoljeću Senj postaje središte kapetanije u koja je služila za obranu od Osmanlijskih jedinica te grad postaje zadnja crta obrane protiv neprijatelja, ali i održavanje otpora protiv Mletačke Republike. Za potrebe obrane su srušene sve crkve izvan gradskih zidina te je pod vodstvom zapovjednika Ivana Lenkovića izgrađena kula Nehaj 1558. godine. Senjski uskoci, hrabri ratnici svojim su načinom ratovanja te lukavim podvizima predmet brojnih priča i legendi. Poznata izreka Mlečana je bila: „Čuvaj se Senjske ruke i brkate cure.“ U kasnijoj povijesti Senja su rođeni i mnogi poznati pjesnici kao što su Silvije Strahimir Kranjčević, Vjenceslav Novak, Pavao Ritter Vitezović, Milutin Cihlar Nehajev i mnogi drugi.

U 19. stoljeću razvoj Senja se usporava zbog izgradnje željezničke pruge koja je povezivala Rijeku i Karlovac te je s tim događajem prekinuta trgovinsko-transportna važnost grada.

2.3 Geografski preduvjeti

Grad Senj se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske u Ličko-senjskoj županiji u primorskom djelu. Jedna je od najvećih jedinica samouprave na lokalnoj razini, točnije ima prostor od 658 kilometara kvadratnih te 76 kilometara obale. Primorska granica se proteže od Karlobaga pa sve do Bunice. Senj se nalazi u podnožju planine Velebit i Velike Kapele te je tako s kopnene strane okružen planinama.

Najbliži prolaz do kontinentalne Hrvatske je preko prijevoja Vratnik pa je to ujedno i najbliži izlaz na autocestu A1, poznatija kao Dalmatina što gradu svakako pogoduje s obzirom na

to da je to najbliži put od središnje Europe i Zagreba do mora. Od Senja do autoceste je potrebno tridesetak minuta te će se u budućnosti to još smanjiti s obzirom na planiranje povezivanja autoceste od Rijeke do Žute Lokve te će se udaljenost do autoceste smanjiti na samo 4 kilometra. S obzirom na to da Senj ima luku postoji potencijal za izgradnjom trajektnog pristaništa. Senj ima izrazito dobar prometni položaj s obzirom na blizinu većih gradova te adekvatnu infrastrukturu.

2.4 Intelektualni preduvjeti

“Prema popisu stanovništva iz 2021. godine grad Senj, kao i većina gradova u RH imaju pad stanovništva. Grad je 2011. godine imao 7178 stanovnika dok je zadnji popis iz 2021. prikazao da je grad izgubio 1200 stanovnika, odnosno Senj s okolicom sad ima 5973 stanovnika, a to je pad od 16,79%”⁶

Tablica 2 - Starost stanovništva na području Senja

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku (pristupljeno 14.11.2022.)

⁶ Članak iz novina Novi list: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/senj-u-minusu-skoro-17-posto-u-desetgodina-grad-je-izgubio-cak-1-200-stanovnika/> (13.11.2022.)

Iz navedenog grafikona proizlazi kako je čak 40 posto stanovništva starije od 60 godina, točnije 2343 stanovnika, a to su uglavnom radno neaktivne osobe koje više ne mogu radno doprinijeti razvoju grada Senja. U ukupnom broju stanovnika samo su 852 mlađa od 19 godina što je 14,26 posto. Prosjek stanovništva je 45,7 godina.

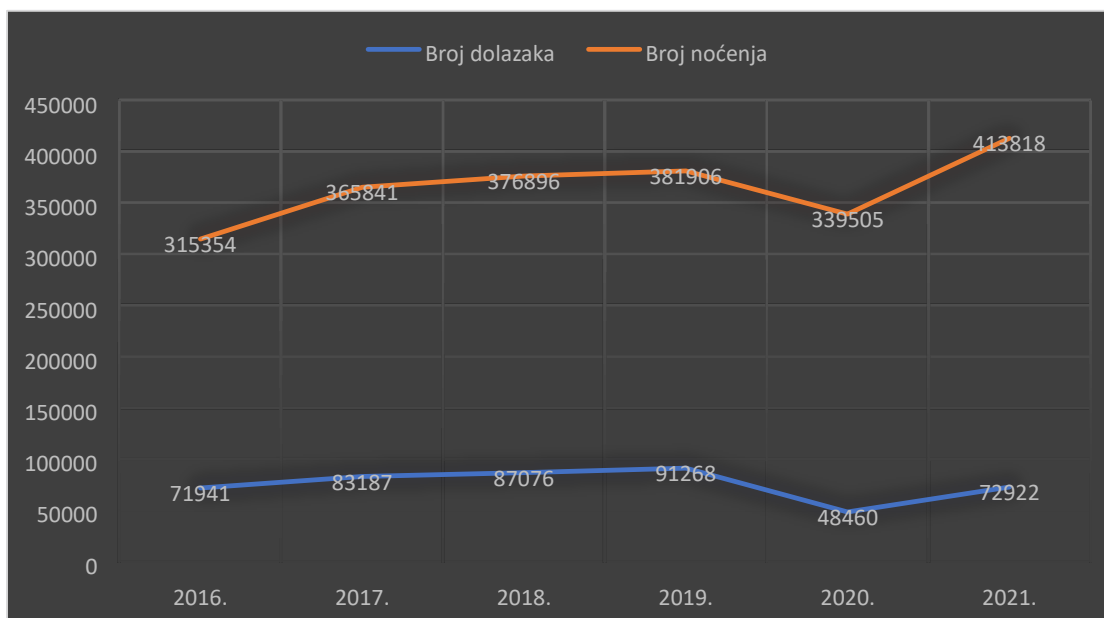
3 ANALIZA SADAŠNJEG STANJA KULTURNOG TURIZMA GRADA SENJA

Analiza sadašnjeg stanja jedna je od ključnih točaka koncepcije razvoja te zasigurno jedna od determinanti za buduće planiranje budući da na temelju nje možemo odrediti pozitivne i negativne strane naše destinacije. Sastoji se od kvalitativne i kvantitativne analize, a u nastavku rada će se proći kroz obje analize. U prvom dijelu prikazat će se kvantitativni pokazatelji ponude i potražnje, a zatim kvalitativni kao što su opis i ocjena turističke ponude, SWOT analiza te benchmarking.

3.1 Kvantitativna analiza turističke potražnje

„Suvremena turistička potražnja je sve zahtjevnija, profinjenija, racionalnija i selektivnija, a sve izraženija ekološka svijest daje prednost prirodno očuvanim destinacijama.“⁷

⁷ Stipanović C.; Koncepcija i strategija razvoja u turizmu, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2006. str.156

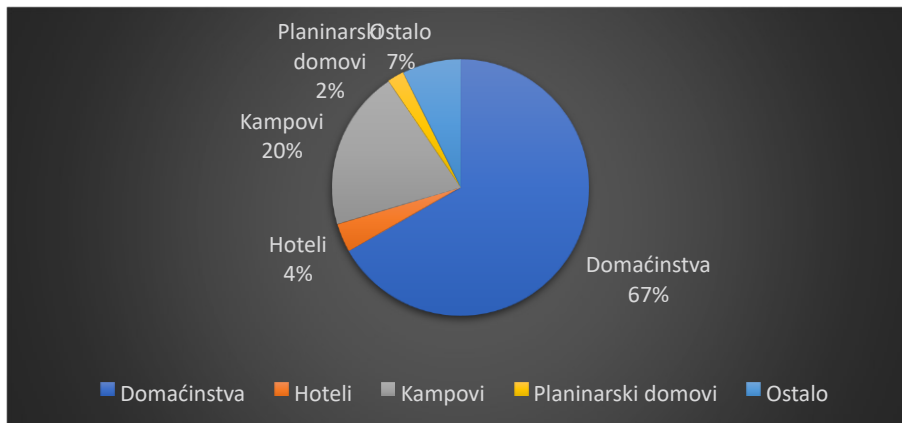

Grafikon 1 - Analiza broja dolazaka i noćenja na području grada Senja od 2016. do 2021.

Izvor: TZ grada Senja

Iz grafikona se može primijetiti kako grad Senj u razdoblju između 2016. i 2019. ostvaruje eksponencijalan rast turističkih dolazaka i noćenja. U 2019.-oj u obiteljskom smještaju ostvareno je 8,85% više dolazaka nego prethodne godine što je rezultat porasta broja smještajnih jedinica u domaćinstvu, a u odnosu na 2016. čak 36,15%. Noćenja ostvarena u 2019. veća su za 1,59% u odnosu na 2018., dok su u odnosu na prvu promatrano godinu veća za čak 24,86. Pandemijska 2020. godina je itekako utjecala na broj noćenja kad je taj broj pao za čak 47% u odnosu na pretpandemijsku 2019.-u. U 2021 koju ju također zahvatila pandemija taj broj se polako vraća na razdoblje prije pandemije koronavirusa te iznosi 72 922 noćenja. ⁸

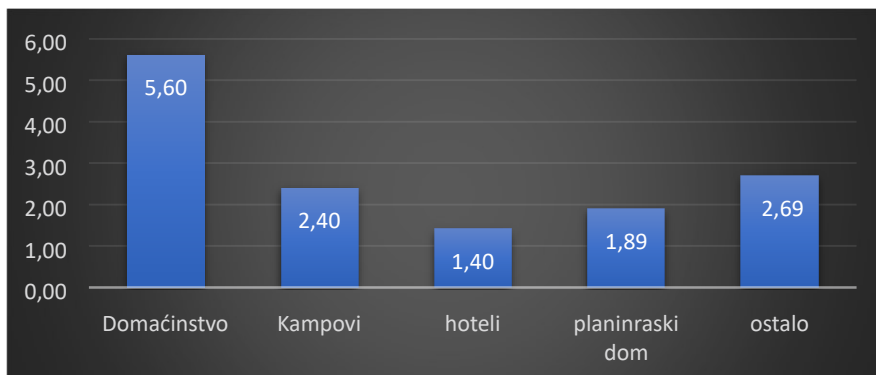
⁸ TZ grada Senja

Grafikon 2 - Udio u ukupnim dolascima prema vrsti smještaja u 2021

Izvor: TZ grada Senja

Na grafikonu se može zaključiti kako većinu udjela zauzima smještaj u domaćinstvu sa 67% odnosno 44748 dolazaka. Slijede ga kampovi s 20% ili 13749 dolazaka te hoteli s 4% ili 2417 dolazaka. Najmanji udio u dolascima zauzimaju planinarski domovi koji čine 2 % odnosno čine 1415 dolazaka.

Grafikon 3 - Prosječan broj dana po noćenju u 2021.

Izvor: TZ grada Senja

Ovaj grafikon prikazuje koliko se noći gosti obično zadržavaju. Vidimo da je taj broj najveći kod domaćinstva gdje gosti prosječno borave 5,6 noći. Najmanje se gosti zadržavaju u

hotelima gotovo 1 dan (1,4) što je vrlo poražavajuća stavka jer zapravo povećava teoriju kako Senj zapravo nije ishodišna destinacija već ona tranzitna. To je prilika hotelima poboljšati strategiju prodaje te se više orijentirati na CRM kako bi se ove brojke povećale⁹.

Najvažnijih 5 emitivna tržišta grada Senja su:

x Njemačka (30.2%)

x Italija(7,3%)

x Slovenija (3,4)

x Mađarska (10.9%)

x Poljska (12,3%)

Prema udjelima u turističkim noćenjima možemo zaključiti kako je Senj autodestinacija. Najveći udio imaju gosti iz Njemačke sa 30,2%. Slijede Poljska sa 12,3%, zatim Mađarska sa 10,9%. Kao jedna od strategija razvoja preporučuje se otvaranje prema novih tržišta, primjerice tržište Sjeverne i Zapadne Europe.

3.2 Kvantitativna analiza ponude turizma grada Senja

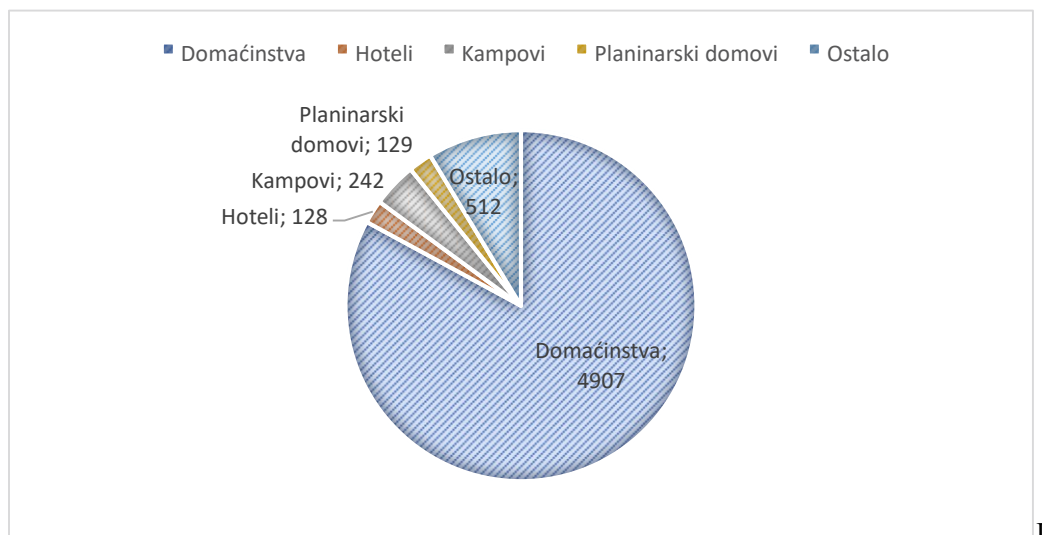
Ugostiteljske objekte s obzirom na vrstu pružanja ugostiteljskih usluga možemo podijeliti na:

1. Hoteli
2. Kampovi
3. Ostali ugostiteljski objekti za smještaj
4. Restorani
5. Barovi
6. Catering objekti

⁹ TZ grada Senja

7. Objekti jednostavnih usluga ¹⁰

Kao glavnu manu turizma grada Senja možemo naglasiti izrazito visoku sezonalnost koja privlači većinu gostiju tijekom sezone, a tijekom zime zbog male potražnje dio ugostiteljskih objekata uopće ni ne posluje. Rješenja o produljenju sezone treba razmatrati kroz više segmenata, međutim jedno od njih je zasigurno segmentacija tržišta te privlačenje ciljane skupine gostiju i razvijanje specifičnih oblika turizma. U idućoj tablici možemo vidjeti vrstu objekte prema udjelu broja postelja u 2019.g.

Grafikon 4 - Broj postelja prema vrsti smještaja u 2019.

Izvor: TZ grada Senja

¹⁰ NN 85/15, čl.8., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_08_85_1648.html (15.11.2022.)

Iz priloženog grafikona možemo vidjeti kako najveći udio u broju postelja na području grada Senja imaju domaćinstva sa 83%. Prate ih kampovi s 4%, hoteli s 3% te planinarski domovi sa 2%. Stavka ostalo odnosi se na nekomercijalni smještaj koji obuhvaća vikendaše te njihove prijatelje i obitelj.¹¹

Tablica 3 - Prikaz hotelskih smještajnih kapaciteta 2021.

<i>Hotel Kategorizacija</i>	<i>Broj smještajnih jedinica</i>
<i>Hotel Bura 45</i> 3*	42
<i>Art</i> 2*	58
<i>Meduza</i> 4*	28
<i>Ukupno</i>	128

Izvor: TZ grada Senja

Iz tablice se može zaključiti kako je broj postelja u hotelima grada Senja izrazito nizak te iznosi tek 3%, odnosno ukupno obuhvaća tek 128 postelja. Najveći broj smještajnih jedinica ima hotel Art- njih 58, međutim hotel je nisko kategoriziran s tek 2*. Sva tri hotela smještena su na obali te imaju vrlo povoljan položaj u centru grada.

Druga po redu najzastupljenija vrsta smještajnih objekta po broju postelja su skupina kampovi što će se prikazati u tablici ispod.

Tablica 4 - Prikaz smještajnih kapaciteta za skupinu kampovi 2021

<i>Kamp</i>	<i>Broj smještajnih jedinica</i>
<i>Naše jedro</i>	73
<i>Ujča</i>	76
<i>Škver</i>	46
<i>Bunica I</i>	30
<i>Bunica V</i>	17
<i>Ukupno</i>	242

¹¹ TZ grada Senja

Izvor: TZ grada Senja

Iz tablice se može vidjeti kako je skupina kampovi brojnija po zastupljenosti po ukupnom broju postelja od skupine hoteli s ukupnim brojem od 242 smještajne jedinice. Najveći broj smještajnih jedinica ima kamp Ujča s ukupno 76 smještajnih jedinica, dok najmanji broj smještajnih jedinica ima kamp Bunica s njih 17.

Kao glavni nedostatak kampova grad Senja možemo izdvojiti manjak kategorizacije, odnosno nedovoljna ulaganja u isto. Kao rješenje problema se nameću modernizacija kampova te praćenje trendova u području kampinga, npr. glamping, mobilne kućice i slično.

3.3 Kvalitativna analiza ponude kulturnog turizma grada Senja

Senj je grad bogate i burne povijesti te upravo zahvaljujući tome bogat je brojnim kulturnim znamenitostima, kulturno-povijesnim spomenicima, građevinama i manifestacijama zahvaljujući kojima se i danas tradicija tog grada njeguje i predstavlja turistima koji borave „podno Nehaja“. Što se kulturnih ustanova tiče, u gradu Senju nalazi se Gradski muzej u sklopu kojeg se nalazi još i gradska stručna knjižnica te galerija u kojoj se nalaze zbirke umjetničkih, fotografija i ostale zbirke. Drugi muzej u gradu nalazi se u sklopu tvrđave Nehaj. Osim kulturnih ustanova, Senj je grad bogat znamenitostima, a to su sakralne građevine: Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i crkva svete Marije od Arta. U gradu se mogu obići Gradske zidine, Velika vrata, Uskočka ulica, Trg Cilnica i spomenici poput ostataka Senjske ploče na glagoljici, spomenici Kalvarija i Kosturnica. Bitno je također spomenuti Sunčani sat koji se nalazi na ulazu u grad.

Tijekom godine se u gradu održavaju razni događaji poput Uskočkih dana kojima je cilj pobliže upoznati ljude sa Senjskom poviješću te tradicionalni Senjski karneval koji predstavlja odličnu priliku za zabavu i edukaciju posjetitelja. Svake se godine održava Smotra klapa u Senju što je turistima i domaćem stanovništvu izvrstan način spajanja glazbe u kulture u jedno. Ostali tradicionalni događaji su „Festival od Rožicov“, tradicionalno natjecanje u kuhanju tripica, „Art

Bike Cheese Fest“ u Krasnom, „Bunjevačka noć“ u Krivom Putu te sajam tradicijskih proizvoda u Senju pod nazivom „Potok sriće – domaće je najbolje“.

3.3.1 Opis ponude znamenitosti i kulturnih ustanova

Najprepoznatljivija atrakcija i simbol grada je Tvrđava Nehaj, sagrađena 1558. godine pod nadzorom kapetana i generala hrvatske Vojne krajine Ivana Lenkovića. Tvrđava Nehaj sazidana je od materijala razrušenih crkava, samostana i kuća koje su prvotno bile smještene izvan gradskih zidina. Tvrđava je kockastog oblika, orijentirana prema stranama svijeta, visoka 18, a široka 23 m.

Tvrđava je bila od velikog značaja tijekom ratova s Turcima i Mlecima te je služila kao vojna utvrda uskocima i mjesto koje je korišteno za pripremu napada na tadašnje protivnike. Upravo zbog svoje povijesne namjene, ona je jedno od glavnih mjesta okupljališta velikog broja turista. Osim što je tvrđava, ova se građevina sastoji i od muzeja u kojem je smještena zbirka Senjski uskoci i Senjska primorska kapetanija, te su postavljene izložbe Senjske crkve kroz povijest, Gradski i plemićki grbovi Senja. Tvrđava također ima i ugostiteljsku namjenu u svom podnožju. Okolina Tvrđave je uređena sredstvima Europske unije, te je 2013. godine službeno otvoren Park Nehaj. Na slici 2 ispod prikazana je tvrđava Nehaj na istoimenom brdu.

Slika 1 - Tvrđava Nehaj

Izvor : <https://www.senj.hr/tvrdava-nehaj/> (preuzeto 3.6.2023.)

“Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije još jedna je od arhitektonskih spomenika prošlosti te ju turisti s pravom doživljavaju kao najznamenitiji spomenik vjere i kulture u gradu Senju. Najvrjedniji spomenik u katedrali je grob senjskog biskupa Ivana Cardinalibusa, postavljen iznad ulaza u sakristiju izrađen u gotičkom stilu. Sagrađena je 1169. g. kao jednobrodna romanička bazilika na temeljima poganskog svetišta Magnae mater, a zatim paleokršćanskog objekta iz IV – V stoljeća. Današnji je izgled katedrala dobila 1949. i 1950. g. prilikom restauracije. Ispod glavnog oltara nalaze se grobnice senjskih biskupa Pohmajevića, Ožegovića i Maurovića, a ispod desne lađe podzemne kriptu u kojima su grobovi senjskih građana od konca XVIII do sredine XIX st. Na prostoru jugozapadno od crkve nalazilo se do XVIII st. gradsko groblje. Taj se predio i danas Cimiter .”¹²

Slika 2 - Katedrala BDM Senj

Izvor: <https://visitsenj.com/atrakcije/katedrala-sv-marije/> (preuzeto 3.6.2023.)

“Osim katedrale, bitno je spomenuti i crkvu svete Marije od Arta, zaštitnice senjskih pomoraca u kojoj su stanovnici godinama tražili zaštitu od Majke Božje. Ono što turiste najviše privlači je zanimljiva arhitektura ove crkve, njeno predvorje kao i pomorski detalji koji su neobični. U crkvi se mogu uočiti kormila, sidra i kompletne makete brodova, a klupe su ukrašene školjkama.

Ova mala crkvića također je zanimljiva zbog toga što se nalazi u Parku senjskih književnika. Park je posvećen poznatim hrvatskim književnicima i pjesnicima rođenim u Senju, a

¹² <https://visitsenj.com/atrakcije/katedrala-sv-marije/> (3.6.2023.)

to su Silvije Strahimir Kranjčević, Vjenceslav Novak, Milutin Cihlar Nehajev i ostali. Njima u čast postavljene su biste duž parka.”¹³

Obilazeći grad, posjetitelji su u mogućnosti prošetati gradskim zidinama koje su danas sačuvane sve od kraja 13. stoljeća. Od tada su više puta dograđivane, posebno u vrijeme turskih napada. Pape Aleksandar VI., Klement VII. I Leon X. davali su novac za obnovu, te je tako jedna od kula dobila ime Leonova kula.

Uz zidine, sagrađen je i Senjski kaštel u kome je bila smještena uprava i vojno zapovjedništvo Senjske kapetanije, kasnije postaje sjelo uskočke pa austrijske vojne posade. Na kraju je ustupljen na korištenje crkvi gdje je utemeljen konvikt nazvan po senjskom biskupu Mirku Ožegoviću.

Slika 3 - Senjski Kaštel

Izvor: <https://frankopanskigradovi.ppmhp.hr/senj/> (5.9.2023.)

“Sljedeća bitna znamenitost su Velika vrata koja se nalaze na ulazu u grad Senj te označavaju mjesto na kojemu završava Jozefina, cesta od Karlovca do Senja koju je dao izgraditi

¹³ <https://visitsenj.com> (1.9.2023.)

car Josip II. Na vrhu vrata uklesana je kruna Habsburške dinastije, a ispod nje „Josephinae Finis“. Zanimljivo je kako se na vratima nalaze udaljenosti između Senja do Karlovca (102 km), do Zagreba (160 km), do Varaždina (242,5 km) te do Beča (472,5 km).¹⁴

Osim navedenih znamenitosti, u Senju se također nalazi i Gradski muzej. Muzej se nalazi u palači Vukasović koja je bila jedna od najuglednijih i najutjecajnijih senjskih plemićkih obitelji. Muzej je utemeljen 1962. Muzej danas ima edukacijsku funkciju te vodi brigu o cjelokupnoj kulturnoj baštini grada i okolice. U muzeju posjetitelji mogu razgledavati Zbirku glagoljice i glagoljskog tiskarstva, Etnografska zbirka „Bunjevci“ i Prirodoslovna zbirka „Velebit“. U sastavu Gradskog muzeja je i stručna knjižnica, manja zbirka umjetničkih slika, zbirka fotografija te Zavičajna zbirka Lukovo.

Još jedna od kulturno-turističkih atrakcija na ulazu u grad je Sunčani sat na 45. paraleli. Sat koji je postavljen na tom mjestu označava točku koja se nalazi na pola puta između Ekvatora i Sjevernog pola te udaljenost od navedenih lokacija od 5.000 kilometara. Sat je visoko uočljiv te se pomoću sunčeve svjetlosti na njemu može očitati točno vrijeme.

3.3.2 Opis ponude manifestacija i događaja

Jedna od glavnih asocijacija na grad jesu uskoci, kršćanski bjegunci s balkanskih prostora koji su nakon pada Klisa doselili u Senj. Svake se godine u mjesecu srpnju na dva dana grad vraća u 16. stoljeće odnosno u doba kada je sagrađena tvrđava Nehaj dok su uskoci proživljavali svoje najslavnije trenutke. Ovom se manifestacijom oživljuje povijest grada rekonstruirajući događaje iz toga doba, tadašnju odjeću, običaje i hranu. Osim što je sama manifestacija atrakcija za turiste, ono što ih dodatno privlači su sajmovi tradicijskih obrta, radionice mačevanja i streličarstva, edukativne predstave o povijesti, nastupi lakrdijaša i žonglera, srednjovjekovni plesovi te glazba iz toga doba. Kako bi povijest što više približili gledaocima, uskoci i gostujuće uskočke i viteške skupine izvode dvoboje vitezova, dnevne i noćne opsade grada te pomorsku bitku u senjskoj luci.

¹⁴ <https://visitsenj.com> (1.9.2023.)

Slika 4 - Uskočki Dani

Izvor: <https://visitsenj.com/kalendar-dogadanja-meni/uskocki-dani/> (preuzeto 4.6. 2023.

Svakog ljeta u kolovozu se održava povorka povodom Senjskog karnevala, jedne od najpoznatijih manifestacija ovog grada. Od davne 1967.godine Senjani sa svojim gostima ovaj grad uzdižu u prijestolnicu ljetnog maškaranja istočne obale Jadrana. Povorka uključuje nekoliko tisuća maskiranih ljudi iz Hrvatske i svijeta, a sudionici se mjesecima unaprijed pripremaju i osmišljavaju vlastitu masku i kostime. Ono što karneval čini posebnim je zabavna atmosfera koja dominira cijeli tjedan, a uz to atmosferu podižu i koncerti tradicionalne, rock i elektro house glazbe. U 2023. godini obilježit će se jubilarna pedeseta obljetnica održavanja senjskog karnevala.

Slika 5 - Međunarodni Ljetni Karneval

Izvor: <https://tunera.info/video-prepuni-senj-plesao-u-ritmu-ljetnog-karnevala/> (4.6.2023.)

Smotra klapa u Senju manifestacija je klapskog pjevanja koja se održava svake godine početkom srpnja u Senju. Prva smotra održala se 1973. godine, a na smotri nastupaju klape s područja Hrvatskog primorja, Kvarnera i Istre.

Slika 6 - Smotra Klapa

Izvor:: <https://visitsenj.com/kalendar-dogadanja-meni/smotra-klapa-senj/> (4.6.2023.)

3.3.3 Ocjena trenutne ponude grada Senja

U nastavku je priložena ljestvica na kojoj se nalaze element turističke ponude grada Senja. Analiza je provedena od strane samog autora davanjem ocjena od 1 do 5. Svaki pojedini element obuhvaćen je stavkama od kojih je sačinjen te je ocijenjen aritmetičkom sredinom.

Tablica 5 - Ocjena elemenata ponude

ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE	OCJENA
	4,6
EKOLOŠKI ELEMENTI	
Klima	4
More	5
Krajolik	5
Očuvanost okoliša	5
Uređenje okoliša	4
	3,25
PREPOZNATLJIVOST I INFORMACIJSKA DOSTUPNOST	
Informiranost prilikom dolaska u destinaciju	3
Informiranost u destinaciji	4
Signalizacija	2

Autentičnost	4
STANOVNIŠTVO I ZAPOSLENI	3,3
Gostoljubivost	5
Poznavanje stranih jezika	3
Aдекватno obrazovanje u turizmu	2
Prometna dostupnost	4
ORGANIZACIJA DESTINACIJE	3,3
Prometna povezanost unutar destinacije	4
Parking	3
Trgovina	4
Šetnice	4
Plaže	4
UGOSTITELJSKI OBJEKTI ZA PRUŽANJE USLUGA PRIPREME HRANE I TOČENJA PIĆA	2,8
Dostupnost objekata hrane i pića	4
Eksterijer i interijer	3
Raznolikost ponude	2
Kvaliteta ponude	2
Value for money	3
ELEMENTI PONUDE SPECIFIČNIH OBLIKA TURIZMA	2,6
Kulturni sadržaj	3
Planinarski sadržaj	3
Lovni turizam	4
Ruralni turizam	3
Sportski turizam	2
Nautički turizam	1
ELEMENTI PONUDE DOGAĐANJA	4
Broj događaja	4
Kvaliteta i autentičnost događaja	4

Izvor: izradio autor

Prva kategorija pod nazivom Ekološki elementi ocijenjena je srednjom ocjenom 4,6. Senj se može ponositi čistoćom i ljepotom prirode. Upravo ta ljepota, ali i očuvanost okoliša može biti karika u privlačenju ciljane skupine gostiju koji su se zasitili klasičnog oblika turizma „sunce i more“ te ići u pravcu razvijanja kao što su ekoturizam te ruralni turizam.

Glede druge kategorija koja je nazvana prepoznatljivost i informacijska dostupnost dana je srednja ocjena 3,25. Na promidžbi grada malo se radi te su oni gosti koji dolaze u Senj većinom stalni koji već dugi niz godina dolaze u Senj ili pak tranzitni koji se kratko zadržavaju. Senj je grad duge i burne povijesti te se svakako može pohvaliti autentičnošću i prepoznatljivošću. Kao problem možemo izdvojiti manjak signalizacije pri posjeti monumenta kulturne baštine kada se turisti gotovo pogubljeni te su prisiljeni za upute pitati lokalno stanovništvo.

Sljedeća kategorija pod nazivom stanovništvo je ocijenjeno prosječnom ocjenom 3,3. Kao ogromnu vrlinu možemo izdvojiti ljubaznost stanovnika grada Senja, međutim problem je nedostatak visokoobrazovanih ljudi u području turizmu te nepoznavanje stranih jezika.

Što se tiče sljedeće kategorije pod nazivom organizacija destinacije dana je srednja ocjena od 3,3. Grad ima vrlo lijepe plaže i šetnice, međutim javlja se problem parkinga u srcu sezone te se treba raditi na problemu rješenja istog.

Glede ugostiteljske ponude dana je srednja ocjena 2,8. Kao glavni nedostatak ponude možemo izdvojiti nedostatak kvalitete te autentičnosti ponude.

Predzadnja kategorija Elementi ponude specifičnih oblika turizma ocijenjena je sa 2,6 zato što je ovaj segment nedovoljno iskorišten te se u budućnosti grad treba upravo na njih orijentirati.

Zadnja karika elementi ponude događanja ocijenjena je s ocjenom 4. Manifestacije kao što su ljetni senjski karneval te Uskočki dani stavljaju Senj na turističku mapu ponude te se upravo te manifestacije mogu pohvaliti autentičnošću te kvalitetom ponude.

3.3.4 Benchmarking Senja i Novog Vinodolskog

Benchmarking je proces istraživanja, razvoja i poboljšanja određenog poslovnog plana, kao i procesa, usluga organizacije ili tvrtke. U poslovnoj praksi, benchmarking predstavlja instrument putem kojeg neko poduzeće uspoređuje i mjeri vlastito poslovanje u odnosu na najbolje konkurente i od kojih onda primjenjuje stečena znanja i iskustva. U ovom slučaju destinacija se uspoređuje s najbližim konkurentom i određuju se prednosti i nedostaci.

U ovom završnom radu utvrdili smo kako je grad Senj grad bogate kulturne baštine s tisućljetnom tradicijom. U senjskom susjedstvu postoje destinacije koje također nude turistima sličnu kulturnu ponudu, a u prvom redu izdvaja se grad Novi Vinodolski koji slične sadržaje. Grad Novi Vinodolski nalazi se 18 kilometara sjeverno od grada Senja, u Primorsko-goranskoj županiji. Novi Vinodolski je i po broju stanovnika približno jednak gradu Senju, Novljana je prema popisu iz 2021. godine bilo 4.328. Novi Vinodolski svojim posjetiteljima nudi brojne kulturne sadržaje. Jedan od njih je i Frankopanski kaštel, smješten u staroj gradskoj jezgri, izgrađen u 13. stoljeću u vrijeme vladavine knezova Krčkih. U Frankopanskom kaštelu napisan je Vinodolski zakon, najstariji pravni spomenik na hrvatskom jeziku i glagoljici. Frankopanski kaštel nudi laki pristup, a unutar njega smješteni su Narodni muzej i galerija Novi Vinodolski, Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski te Gradska uprava.

Senjski kaštel, Ožegovićianum koji je nekad bio ponos grada i također datira iz doba vladavine knezova Krčkih, danas vapi za obnovom. Ožegovićianum se nalazi u ruševnom stanju opasnim za boravak nekoliko obitelji koji danas tamo stanuju i za slučajne prolaznike koji svaki dan strepe da ih komadi s oronule zgrade ne pogode u glavu. Ožegovićianum je sagrađen još u 12. stoljeću i svakako da turisti koji borave u gradu, ali i domaće stanovništvo zaslužuju da grad Senj obnovi i brine o ovom biseru svoje baštine. Ono što također povezuje ova dva grada su i književnici. Obitelj Mažuranić stara je novljanska obitelj čiji su članovi dali velik doprinos razvoju hrvatske politike, kulture, znanosti i umjetnosti. Novi Vinodolski također je dobro iskoristio to što se nalazi u Primorsko-goranskoj županiji, za razliku od grada Senja, pa je tako s nekoliko primorskih i goranskih gradova iskoristio novce iz EU fondova i uključio se u kulturno-turističku rutu „Putovima Frankopana“ koji obuhvaća sedamnaest kaštela, utvrđenih gradova i dvoraca. Ovaj

projekt objedinio je prirodnu, kulturnu, gastronomsku i turističku ponudu gradova koji su se uključili u ovaj projekt, te pomogao razvoju cjelogodišnjeg turizma. Senjski kaštel također je bio pod upravom Frankopana, no vidljivo je kako, što zbog geografskih prilika, što zbog nemara gradskih vlasti, Senj jednostavno nije iskoristio ovaj bogati potencijal u svrhu proširenja kulturnoturističke ponude.

U Novom Vinodolskom smještena je kuća braće Mažuranić, dobro održana kuća iz 19. stoljeća, a kuća danas ima ambijentalnu vrijednost i posebno značenje. U Senju se nalazi rodna kuća hrvatskog književnika Silvija Strahimira Kranjčevića, no danas za nju znaju samo poneki domaći stanovnici koji obitavaju u gradu. Za razliku od kuće obitelji Mažuranić koji je grad Novi Vinodolski iskoristio u turističke svrhe, grad Senj očito nije vidio potencijal u razvoju kuće Silvija Strahimira Kranjčevića u turistički proizvod.

Iz ove usporedbe može se zaključiti kako su grad Senj i grad Novi Vinodolski u mnogome slični jer su im se presijecali povijesni putevi. Grad Novi Vinodolski u nekoliko segmenata pokazao se kao grad koji definitivno zna iskoristiti kulturne resurse i potencijal u turističke svrhe. Senj bi svakako trebao uzeti u obzir gore navedene prijedloge.

3.3.5 SWOT analiza

SWOT analiza jedna je od najpoznatijih, najpouzdanijih i osnovnih tehnika strateške analize unutar poslovnog sustava. Jedan je od ključnih alata, preporučuje se njegovo korištenje kod donošenja svih strateških odluka, poput otvaranja nove tvrtke ili lansiranja novog proizvoda. SWOT analiza identificira četiri aspekta, to su interni faktori Strengths (snage), Weaknesses (slabosti) i eksterni faktori Opportunities (prilike) i Threats (prijetnje). U sljedećoj tablici prikazana je SWOT analiza kulturne turističke ponude grada Senja.

Tablica 6- SWOT analiza grada Senja

Snage x Povoljan geografski položaj x Ljepota i očuvanost okoliša x Kulturno-povijesna baština
x Gostoljubljivost stanovništva

Prilike

x Razvijanje specifičnih oblika turizma
x Nove tendencije turista x Obnova gradske jezgre
x EU fondovi

SLABOSTI

x Nepostojanje strategije razvoja x Manjak obrazovanog kadra x Sezonalnost x Smještajna ponuda- većinom domaćinstva
x Ugostiteljska ponuda
x marketing

Prijetnje x Pandemija

koronavirusa x Nepovoljna financijska situacija u RH
x Gradnja autoceste Rijeka-Žuta lokva x Manjak stranih ulaganja

Izvor: izradio autor

Jedna od najvažnijih snaga koja grad Senj izdvaja od drugih gradova svakako treba biti bogata kulturna baština, odnosno tisućljetno nasljeđe koje ovaj grad nosi sa sobom. Blizina većih hrvatskih gradova kao što su Zagreb, Rijeka, Zadar svakako je samo poticaj za razvitak kulturnog turizma. Snaga grada je i njegovo uljudno i susretljivo stanovništvo koje je uvijek voljno podijeliti povijest i priču grada sa znatiželjnim posjetiteljima.

Sezonalnost je svakako jedna od glavnih slabosti grada; grad ljeti vrvi turistima, dok u zimskim mjesecima nije tako. Odraž još jedne od slabosti grada je nedovoljna promocija kulturnog sadržaja i događaja. Nadalje, neke građevine su zastarjele i vaze za obnovom, što je rezultat nedostatka sredstava za obnovu istih. Ugostiteljska ponuda je pomalo zastarjela te je potrebna modernizacija te implementacija modernijih gastronomskih trendova te tehnika.

Kao prvu priliku koju bi grad trebao pokušati iskoristiti je razvijanje specifičnih oblika turizma s posebnim naglaskom na kulturni turizam. Razvojem tehnologije i informatizacije,

turistima su danas sve dostupniji razni sadržaji. Turist uočava brojnu kulturnu ponudu koja se nudi na turističkom tržištu te njihovi zahtjevi postaju sve kompleksniji. Destinacija mora znati pronaći odgovor na takve turističke zahtjeve. Projektima valoriziranja prostora od velikog povijesnog značaja stvara se podloga za privlačenje stranih investitora te investicija iz Europskog fonda. Priljevom tog kapitala nedvojbeno bi se otvorila i nova radna mjesta za same stanovnike grada, ali bi se i povećao broj turističkih dolazaka.

Na tržištu kulturnog turizma grad se suočava i s nekim konkurentima, u prvom redu to su Novi Vinodolski i Crikvenica, ali i lička središta kao što su Otočac ili Gospić koji svojim posjetiteljima mogu ponuditi kulturnu manifestaciju kao što je Jesen u Lici. Gradnja autoceste Rijeka- Žuta Lokva predstavlja svojevrsnu prijetnju budući da bi promet njome bio preusmjeren na novi pravac što bi se moglo odraziti na broj dolazaka. Nepovoljna financijska situacija u zemlji također je prijetnja budući da onemogućava prostor za stvaranje novih projekata razvoja grada.

4 IZAZOVI OBNOVE GRADSKIH JEZGRI NA PRIMJERU GRADA SENJA

„ Prilikom rekonstrukcije nekog područja važan element čini povijesni okvir. Duh mjesta određuje smjernice revitalizacije. U želji da povijesna jezgra bude revitalizirana na pravi način prvi potez treba predstavljati sagledavanje njegova karaktera i kontinuiteta.“¹⁵

4.1 Obnova Senja kroz povijest

Prema svim dosadašnjim arheološkim nalazima možemo se reći kako je područje grada Senja prošlo turbulentna razdoblju kroz svoju povijest. Tadašnja Senia od 1.st. pr. Kr. služila je kao municipij Rimskog Carstva. Bio je važno prometno i gospodarsko središte zaštićeno utverdama i bedemima. Od kraja 4.st. nastupaju nemirnija vremena provalama barbarskih naroda te

¹⁵ Vaništa Lazarević, E., 1999: *Urbana rekonstrukcija*, Zadudžbina Andrejević, Beograd.

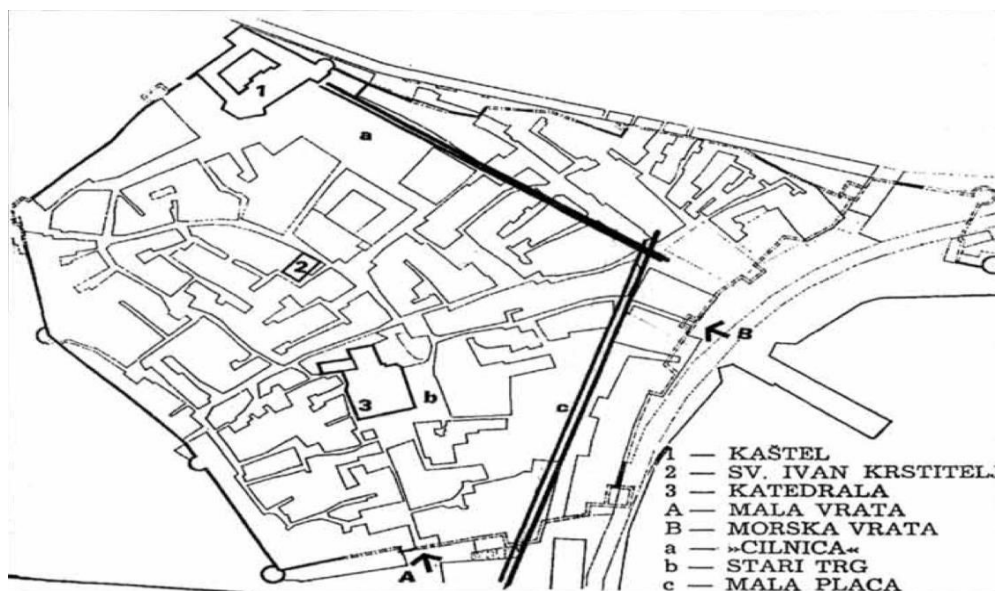
fortifikacijski sustav grada dobiva na važnosti. Međutim grad u tim sukobima biva uništen. O nemirnim vremenima svjedoče brojna bizantskih utvrda- kastruma smještenih uz obalu.

„Senj je kao grad u prvim stoljećima Rimskog Carstva bio razvučen dužinom morskog zaljeva, uz koji je izgrađeno naselje. Kasnije su stoljećima silni nanosi bujice Potoka nanosili iz Senjske Drage obilje materijala i na taj način zasipavali luku, koja se smanjuje i povlači prema zapadu, izložena sve više udarima silovite, "već onda poznate senjske bure". Zbog razaranja i zasipavanja luke grad dobiva više kvadratičan oblik, u okviru kojega su mogli biti izgrađeni i njegovi bedemi. Smjer tih starih zidina, njihovih temelja i struktura zidanja, ponajviše i najbolje su očuvani na istočnoj i sjevernoj strani grada, uzduž linije Stare ceste i Ulice Stjepana Radića.

Visinske razlike bedema nastale zasipavanjima najočitije su s unutarnje strane grada, uz kuću i lijehe vrtova: Debelić - Cmrok, Mladen Šojat, Jurčić - Matasić, Fabijanić - ex Samaržija, Šojat - Dizdar. Ukoliko prihvatimo tezu da se ovdje radi o antičkim bedemima, onda moramo istaknuti da oni nisu osobite debljine i visine (imaju najviše do 6 metara).

Možda su ti bedemi zasipani nanosima zemlje pri nivelaciji Stare ceste, ali još više nanosima materijala s gornjih predjela grada, s Varoša. Same kule Lipica i Trybenac danas se nalaze oko 23 metra ispod razine ceste, odnosno njihovi topovski otvori u prizemlju su zasuti zemljom. Zbog toga, ali i zbog povremenog razaranja i "zuba vremena", snizila se visina bedema pa su oni u više navrata dozidavani, kako se to može primijetiti na čitavoj vidljivoj i sačuvanoj plohi uz Staru cestu, koja nije nikada žbukana. Bedemi su se najviše zasipavali između Kule Lipice i Trybenca, gdje nanos iznosi približno 4-6 metara visine. To nam potvrđuju arheološki nalazi temelja antičkih zgrada u vrhu Ulice Petra Vitezovića uz kuće Nekić - Mladineo - Prpić. „¹⁶

¹⁶ A. Glavičić: Obnova starih zidina i kula grada Senja, Senj, zb.27., 339.-350, 2000.

Slika 7 - plan srednjovjekovnog i današnjeg grada Senja

Izvor : preuzeto iz članka A. Glavičić: Obnova starih zidina i kula grada Senja, Senj, zb.27., 339.-350, 2000.

„Iz navedenoga se može zaključiti da su svi senjski bedemi i kule morali biti izgrađeni do konca 14. st., i da su kasnije renovirani, odnosno prilagođavani pojavi vatrenog oružja i razvoju fortifikacijske arhitekture zapada. Prema spoznajama i izvješćima iz 16. st. saznajemo da se na mjestu trošnih bedema i kula podižu moderna utvrđenja - Papinska (Leonova) kula, kula Lipica, kula Gulden, a malo kasnije dominantna tvrđava Nehaj, kruna obrane i slave grada Senja.

Pretpostavlja se da su gradski bedemi i kule s gornje, desne strane korita Potok izgrađeni do kraja 12. stoljeća i da je to područje dotada bilo dugačak i dubok morski zaljev te dio operativne obale zasut nanosima bujice Potok, ali i nanosima materijala s viših dijelova grada. Na osnovi toga pretpostavljamo da je s desne strane Potoka bio izgrađen neki bedem kao zaštita od neprijatelja, ali i od potapanja donjega dijela grada (Potok, Dvorac, Križ i Mala placa), kada je bujica potapala prizemlja i podrumne kuća. Tijekom 13./14. st., zbog trgovačko- pomorskog napretka grada, ali i obrane od iznenadnog napada neprijatelja, s jugozapadne strane obnovljen je ili prenamijenjen stari gradski Kaštel kao rezidencija knezova Frankopana. Uz te radnje proširena je površina grada što je više moguće do obronaka brda Nehaj, s koje je strane zaštićena primjerenim bedemom i kulama. U tom zaštićenom prostoru izgrađeni su dominikanski samostan i crkva sv. Nikole, crkve sv. Antuna i sv. Jeronima, Morska vrata te veći broj kuća senjskih građana. Prije tih gradnji vjerojatno su već bile izgrađene kule Mera, Naša i Šabac s Morskim vratima ili Vratima svetog Jeronima.

Onda do danas gotovo svi su spomenuti objekti porušeni ili prenamijenjeni, ostala je samo kula Sabac i dio zidina oko magazina Ježić (Žižula). strani magazini, spremišta soli i žita, te spremišta drvene građe. „¹⁷

4.2 Prostorna analiza

Projektom bi se obnavljao prostor trga Cilnice. Trg Cilnica biser je barokne gradnje. Na središtu trga nalazi se klasicistička fontana koju je obnovio graditelj Kajetan Knežić 1845.

¹⁷ A. Glavičić: Obnova starih zidina i kula grada Senja, Senj, zb.27., 339.-350, 2000.

Slika 8 - Trg Cilnica

Izvor: izrada autora

Slika 9 - Gostionica Lipa

Izvor: <https://tunera.info/maturanti-senjske-gimnazije-okupili-se-43-put/> (5.9. 2023.)

Danas se na prostoru trga nalazi parking. Ocrtane plave linije koje označavaju parkirna mjesta narušavaju povijesni značaj trga te narušavaju kulturno nasljeđe grada. S obnovom se nameću pitanja vezana uz parking, odnosno kuda preusmjeriti isti. Pitanje u vezi parkinga vječita je taboo tema ne samo grada Senja, već i mnogih gradova na jadranskoj obali, posebice u ljetnim mjesecima. Parking bi bio zabranjen na prostoru trga Cilnice kroz prolaz Velika Vrata te bi se težilo pronalaženju novog idejnog rješenja. Također u prethodnim poglavljima spomenut je Ožegovićianum. Ožegovićianum se nalazi u ruševnom stanju opasnim za boravak nekoliko obitelji koji danas tamo stanuju, ali i za slučajne prolaznike koji svaki dan strepe da ih komadi s oronule zgrade ne pogode u glavu. Na trgu se nalazila kulturna Lipa. Gostionica Lipa djelovala je kao dio ugostiteljskog poduzeća Velebit te je bila odredište brojnih Senjana. Ime je dobila po stoljetnom stablu lipe u dvorištu te je upravo dvorište bilo mjesto održavanja brojnih kulturnih manifestacija

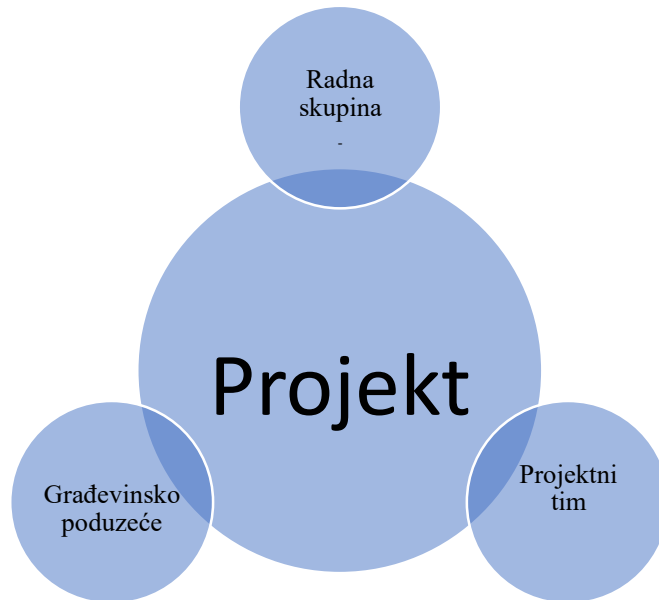
u prošlom stoljeću. Obnova Lipe bio bi povratak života u kulturni lokal, ali i omaž brojnim generacijama koji su proveli mladost u njoj.

5 PROJEKTNA IDEJA

Turističku sliku Senja remete stare i trošne zgrade te pločnik u dijelu gradske jezgre koji su rezultat sustavnog zanemarivanja i ignoriranja ovoga problema. Projektom je zamišljeno vraćanje izgubljenog kulturnog identiteta kroz cjelokupnu obnovu trga Cilnica te prenamjenu njegove funkcije. U narednim stranicama čitatelj će se upoznati s nositeljom projekta, ciljevima, aktivnostima te financiranju samog projekta.

5.1 Nositelj projekta

Ovim projektom je predviđeno da njegov nositelj bude grad Senj. U svom samoupravnom djelokrugu Grad Senj obavlja poslove lokalnog značaja kojim se neposredno ostvaruju prava građana, a koji nisu ustavom ili zakonom dodijeljeni drugim tijelima. Osobito se to odnosi na poslove uređenja naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo, brigu o djeci i socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu, promet na svom području te druge poslove sukladno posebnim zakonima. Razvojem Grada Senja prvenstveno upravljaju Gradonačelnik (na čelu Gradske uprave) te Gradsko vijeće. Za obavljanje poslova samouprave te poslova državne uprave prenijetih na Grad Senj, ustrojena su Upravna tijela Grada Senja – Opći upravni odjel, Odjel za lokalnu samoupravu i upravu te Odjel za financije i gradski proračun

Slika 10 - Projekt Obnove

Izvor: izrada autora

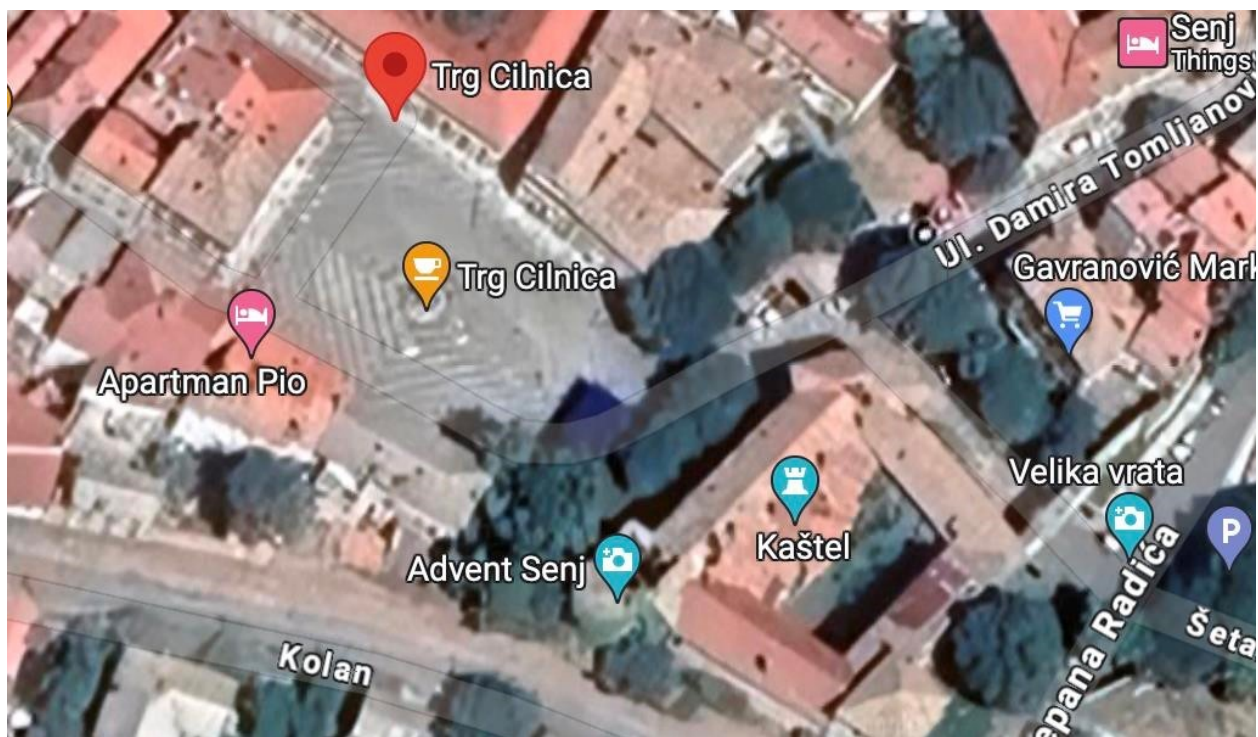
Partner predviđen projektom trebao bi biti TZ grada Senja. Projekt bi provodio projektni tim kojeg nadzire radna skupina, Projektni tim čine profesionalci zaduženi za provedbu, predstavnici gradskih službi te predstavnici stanara, odnosno građana koji zastupaju glas samih stanovnika koji žive na mjestu obnove.. Radna skupina osmišljava glavne elemente koju provodi projektni tim te se brine da je sve u skladu s ciljevima, zakonima te procedurama projekta. Radnu skupinu čine sudionici iz Ministarstva kulture RH, te stručnjaci i konzervatori s odsjeka za arheologiju filozofskog fakulteta u Zagrebu i Zadru. Građevinska tvrtka koja će obnavljati zgrade te ulice bit će odabrana na javnom natječaju raspisanog od strane projektnog tima. Glede materijala nabavljaju se oni koji odgovaraju arhitekturnom identitetu grada te moraju dobiti dozvolu za upotrebu od strane konzervatora kako bi se primijenili u procesu obnove.

5.2 Ciljevi projekta

Cilj ovog projekta je obnoviti staru gradsku jezgru grada Senja. Trošna i stara jezgra šteti slici grada Senja u turističkom, ali i u svakom drugom smislu. Polazišne točke projekta su :

1. **Obnova zapuštenih zgrada i ulica obuhvaćenih starom gradskom jezgrom(područje unutar zidina)-** Dugogodišnjom nebrigom i tzv. nečinjenjem pojedina gradska područja sustavno su zanemarivana i zapuštena, gubeći svoju atraktivnost, osobnost i kvalitetu života. Izostanak urbane regeneracije dovodi se u odnos sa zapuštenošću prostora. To je ujedno uzrok i posljedica zapuštenosti. Neulaganje u njih utječe na cjelokupno „osiromašenje grada“.
2. **Gradnja novih javnih sadržaja-** urbana rekonstrukcija i sanacija prostora uvijek za cilj imaju podizanje kvalitete života, a to se najčešće ne može provesti bez gradnje novih javnih sadržaja ili promjene ostalih sadržaja u korist javne namjene, tj. prenamjene postojećih građevina..
3. **Povratak izgubljenog identiteta-** Identitet grada ne čine samo građevine i javni prostor nego i lokalno stanovništvo. Simbioza kulturne baštine i stanovništva recept su koji bi mogao biti pun pogodak za Senj.

5.3 Opis aktivnosti

Slika 11 - Trg Cilnica

Izvor; Google maps

Faza Obnove bi se trebala odviti kroz period od 12 mjeseci. Projektom bi se sanirala oštećena žbuka te pločnik na trgu Cilnica te ulici Damira Tomljanovića Gavrana prema Velikim vratima.. Nakon obnove prostor trga Cilnice, osim stambene funkcije bio bi predviđen za obavljanje i ugostiteljske djelatnosti te bi se tako rasteretio prostor najprometnije senjske ulice- Potoka. Grad bi izdao koncesije zainteresiranim dionicima za obavljanje uslužne, odnosno ugostiteljske funkcije. Parking koji se trenutno nalazi na prostoru trga bi preusmjeren na drugo mjesto te bi ulaz autima bio zabranjen kroz polaz Velika Vrata. Uz grad Senj u projektu važnu ulogu imaju Europska unija koja financira većinu projekta te privatni donatori i Ministarstvo kulture i medija RH koje također financijski pomaže projektu, ali i osigurava projektni tim koji rukovodi projektom.

Turistička zajednica služi kao promotor projekta i zadužena je za marketing. Turistička zajednica grada Senja je također spremna građanima koji žive na mjestu obnove, a koji financijski potpomažu obnovi u minimalnom iznosu 800 eura spremna uručiti vouchere koji će moći iskoristiti u turističkim objektima koji imaju dogovor s istom. Cijeli projekt bi bio transparentan te

bi svatko imao uvid u ciljeve te rokove i financije projekta. Projekt bi se promovirao putem medija (radio- radio Senj, Narodni, Otvoreni, radio Hrt, novine- Novi list, 24 sata, Jutarnji, tv kuće- Nova, RTL, Hrt) i društvenih mreža (Facebook, IG, Tik Tok, Twitter). Također bi se i napravila i web stranica kojom bi građani mogli pratiti projekt te nešto naučiti iz povijesnog kutka. Projektom bi bio osiguran trošak promocije financiranjem iz gradskog proračuna.

5.4 Financiranje projekta

Tablica 7 – Financiranje projekta

Stavka	Iznos (u eurima)	Objašnjenje iznosa
Radna skupina	200 000	-plaće osoblja
Cjelokupni trošak obnove	1 200 000	-troškovi materijala
Promocijski materijali	100 000	-troškovi marketinga
Dozvole	50 000	-građevinska i konzervatorska dozvola
Voucheri	10 000	-poklon bonovi svim stanarima koji potpomažu projektu
	UKUPNO: 1 560 000	

Izvor: izrada autora

Projekt bi se financirao sredstvima Europske unije u iznosu od 60%, grad Senj 20% te Republika Hrvatska s 20% sredstvima iz fonda Ministarstva kulture. Grad Senj je spreman stanarima koji su voljni financijski pomoći obnovi svojih stanova s minimalnom uplatom 800 eura osigurati određene vouchere u suradnji s Turističkom zajednicom Grada Senja .

5.5 Utjecaj projekta na turističku potražnju i lokalnu zajednicu

Važnost ovog projekta za grad Senj je od iznimnog značaja. Možemo reći kako bi ovaj projekt u nekoj mjeri vratio stari sjaj gradu. Senj je grad s dušom; ta duša očuvana je u bogatoj kulturnoj baštini i njenim stanovnicima. Stare i trošne zgrade u staroj gradskoj jezgri nisu privlačan prizor kako za stanovnike grada, tako i za posjetitelje. Projekt je orijentiran svim dobnim

skupinama koji žele proživjeti djelić povijesti prilikom posjete tog dijela Senja. Kratkoročne koristi od projekta su ljepši i ugodniji i obnovljeni dijelovi gradske jezgre u kojima mogu uživati i lokalno stanovništvo, ali i turisti koji dolaze. Turistička valorizacija zamišljena je kroz stvaranje jedinstvenog prostora za održavanje kulturnih manifestacija te obavljanja ugostiteljskih djelatnosti. Na taj način povezao bi se prostor od Velikih Vrata do senjske luke te bi se decentralizirao prostor najprometnije senjske ulice- Potoka.

Dugoročne koristi su potencijalan rast broja turističkih dolazaka, oživljavanje zapuštenih(zaboravljenih) dijelova te ponovno naseljavanje tih područja, novi prostorni orijentiri te novi elementi slike grada. Gradu je time omogućeno podizanje vrijednosti prihoda od najamnina te cijene šireg građevinskog područja.

ZAKLJUČAK

Kulturna baština u svojoj cjelovitosti odražava kulturni identitet jednog područja te u današnje vrijeme služi kao jaka karika u ponudi sve popularnijeg kulturnog turizma. Prema istraživanju Tomas iz 2019. Samo 13 % gostiju motivirano je kulturom i umjetnošću za razliku od primjerice motiviranošću suncem i morem koji u toj statistici imaju najveći udio s 81%. Ključni problemi kulturnog turizma Hrvatske su nedovoljno organizirana promocija, nedovoljno ili premalo suradnje između kulture i turizma, slabo znanje lokalnog stanovništva o vlastitoj baštini, običajima i tradiciji. Hrvatska ima veliku koncentraciju kulturnih institucija u većim urbanim središtima te je bogata nematerijalnim kulturnim dobrima koja su prikazana kroz festivale i kroz legende.

Grad Senj jedan je od najstarijih gradova na sjevernom Jadranu i poznat je po svojoj izuzetno bogatoj i burnoj povijesti. Osim samog urbanog središta, područje grada obuhvaća i 76 km morske obale s nekoliko ribarskih naselja, mnoštvo uvala i djevičanski čistih kamenitih plaža. Simbol je grada tvrđava Nehaj, sagrađena 1558. godine, iz koje su poznati senjski uskoci branili grad od stranih osvajača – Turaka i Mlečana. Senj je zarana postao i središte glagoljaške pismenosti te grad 1494. godine dobiva svoju prvu tiskaru koja iste godine izdaje svoje prvo djelo Misal po zakonu rimskog dvora.

Turističku sliku Senja remete stare i trošne zgrade te pločnik u dijelu gradske jezgre koji su rezultat sustavnog zanemarivanja i ignoriranja ovoga problema. Projektom je zamišljeno vraćanje izgubljenog kulturnog identiteta kroz cjelokupnu obnovu trga Cilnica te prenamjenu njegove funkcije. Faza Obnove bi se trebala odviti kroz period od 12 mjeseci. Projektom bi se sanirala oštećena žbuka te pločnik na trgu Cilnica te ulici Damira Tomljanovića Gavrana prema Velikim vratima. Nakon obnove prostor trga Cilnice, osim stambene funkcije bio bi predviđen za obavljanje i ugostiteljske djelatnosti te bi se tako rasteretio prostor najprometnije senjske ulice- Potoka

U današnje je vrijeme Senj sve više orijentiran prema turizmu te svojim gostima nudi ugodan boravak, kristalno čisto more, lijepe plaže te izvrsnu gastronomsku i zabavnu ponudu. Međutim turističku sliku Senja remete stare i trošne zgrade te pločnik u dijelu gradske jezgre koji su rezultat sustavnog zanemarivanja i ignoriranja ovoga problema.

Danas se povijest „prodaje“ te bi gosti zaista mogli proživjeti taj dio povijesti prilikom posjete Senju. To je moguća formula koja bi Senju donijela procvat i ucrtavanje na turističku kartu Hrvatske, ali i svijeta.

LITERATURA

KNJIGE:

Glavičić, A.: *Obnova starih zidina i kula grada Senja*, Senj, 2000., zb.27

Stipanović C.; *Koncepcija i strategija razvoja u turizmu*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2006.

Vaništa Lazarević, E., *Urbana rekonstrukcija*, Zadudžbina Andrejević, Beograd., 1999.

Vukonić, B.; Čavlek, N., *Rječnik Ilirizma*, Masmedia, Zagreb, 2001.,

Zukin, Sh.;Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, No. 13, 1987.

INTERNETSKI IZVORI:

Državni zavod za statistiku; <https://dzs.gov.hr>

Podaci iz Turističke zajednice grada Senja; <https://visitsenj.com>

Kulturni turizam : <http://www.kulturni-turizam.com>

Nacionalni park Sjeverni Velebit ;<https://np-sjeverni-velebit.hr/www/hr/posjeti/okolica/parkpriode-velebit>

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4370>

Novi list: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/liko-senj/senj-u-minusu-skoro-17-posto-udeset-godina-grad-je-izgubio-cak-1-200-stanovnika/> <https://visitsenj.com>

Popis ilustracija

Slika 1 - Tvrđava Nehaj	18
Slika 2 - Katedrala BDM Senj	19
Slika 3 - Senjski Kaštel	20
Slika 4 - Uskočki Dani	21
Slika 5 - Međunarodni Ljetni Karneval	22
Slika 6 - Smotra Klapa	22
Slika 7 - plan srednjovjekovnog i današnjeg grada Senja	30
Slika 8 - Trg Cilnica	32
Slika 9 - Gostionica Lipa	33
Slika 10 - Projekt Obnove	35
Slika 11 - Trg Cilnica	37

Grafikon 1 - Analiza broja dolazaka i noćenja na području grada Senja od 2016. do 2021.	11
Grafikon 2 - Udio u ukupnim dolascima prema vrsti smještaja u 2021	12
Grafikon 3 - Prosječan broj dana po noćenju u 2021.	13
Grafikon 4 - Broj postelja prema vrsti smještaja u 2019.	15
Tablica 1- Zaštićene prirodne vrijednosti grada Senja	7
Tablica 2 - Starost stanovništva na području Senja	10
Tablica 3 - Prikaz hotelskih smještajnih kapaciteta 2021.	15
Tablica 4 - Prikaz smještajnih kapaciteta za skupinu kampovi 2021	16
Tablica 5 - Ocjena elemenata ponude	23
Tablica 6- SWOT analiza grada Senja	27
Tablica 7 – Financiranje projekta	38

